

MAURER ÉVA

Itt van május elseje!

Az év ötödik, 31 napos hónapja „Maia” római istennőről kapta nevét. Hazánkban a népnyelv Pünkösöd havaként tartotta számon. Május elseje a májusfa állításának ideje. A májusfa a természet újjászületésének szimbóluma, és szerelmi ajándék is lehetett. Történeti források már a XV. századtól kezdődően beszámolnak e népszokásról; mikor is május első napján a házakat zöld lombokkal díszítették fel. A májusi zöld ágat a székelyek jakabfának, jakabágnak, hajnalfának is hívták, másutt májfának nevezik.

A májusfaállítás hagyománya hazánk egész területén ismert. A legény, legénybandák az éj leple alatt titokban állították fel a fákat a lányos házak udvarában. Ha egy lány kimaradt, azt nagy szégyennek tartották. A fák lombkoronáját megkritították és szalagokkal, virágokkal, zsebkendővel díszítették. Régen a fát főként lopták a legények, s ezért a hatóságok igen sokszor tiltották a szokást. A májusfával adta tudtára a legény a falunak, hogy melyik lánynak udvarol. A májusfa a Jászságban és a Dunántúlon nyárfa vagy jegenye, krepp-papírral díszítik, általában szalagok, üveg bor és más ajándékok is kerülnek rá. Palóc területen a legény csak a fát állította fel, s a lány és édesanyja díszítették. Sok helyen pünkösdkor vagy május végén „kitáncolták” a fát, vagyis a fa kidöntése táncmulatság keretében, muzsikaszó mellett történt. A szokás új formája a májusi virág küldése. A legények szépen feldíszített cserepes virágot küldenek annak a lánynak, akinek udvarolnak, s a virág az ablakba

kerül. Május elseje a munka ünnepévé is vált, a chicago-i munkássztrájk emlékére. Májusi felvonulást első ízben 1890-ben rendeztek Budapesten a magyar munkások.

Pünkösöd hava

MÁJUS 1. ■ A májusfa állításának napja.

MÁJUS 4. ■ Szent Flórián, a tűzoltók és tűzzel dolgozók (sörfőzők, kovácsok, pékek, fazekasok, kéményseprők) patronusának ünnepe. Kultusza az újkorban élénkült meg és elsősorban Közép-Európában tisztelték.

MÁJUS 12-14. ■ Pongrác, Szervác és Bonifác névünnepei. A népi megfigyelés szerint a meleg, tavaszi időjárás május derekán hirtelen hidegre fordulhat. Egy kalendáriumi regula szerint: „*Szervác, Pongrác, Bonifác mind fagyoszentek, / Hogy a szőlő el ne fagyjon, füstöljenek kendtek!*”. Uborkát, babot és paradicsomot többnyire fagyoszentek után ültettek.

Május 16-án emlékezik az egyház Nepomuki Szent Jánosra. A gyógyítási titkot őrző cseh vértanú szobra többnyire vizek közelében áll. A hajósok, dereglyések, hídvámosok, vízimolnárok védőszentje volt, tiszteletére vízi körmeneteket rendeztek.

Orbánt – a szőlőtermesztők, kádárok és kocsmárosok védőszentjét – a néphagyomány május 25-én ünnepli. Orbánt szintén a fagyoszentek közé sorolták. Ebben az időszakban a hideg leginkább a szőlőnek

2002/XIV. 3-4.

ártott, ezért sok helyen szobrot emeltek számára a szőlőkben, amelyet ezen a napon körmenetben kerestek fel. Áldozócsüörtök Jézus mennybemenetelének ünnepe, a húsvét utáni negyvenedik nap. Nevét onnan kapta, hogy az egyház e napot jelölte ki az évi egyszerű áldozás idejéül.

Május legfontosabb népi ünnepe a Pünkösöd volt. A Biblia szerint ez az az időszak, amikor Jézus mennybemenetelét követően a Szentlélek leszállt az apostolokhoz. Pünkösöd az egyház születésnapja. A húsvétot követő ötvenedik napra esik pünkösöd vasárnap május 10. és június 13. között. A legfontosabb népszokás ekkor a pünkösödölés volt, melynek az ország különböző szegletein más-más nevet adtak. Általában lányok voltak a szereplői, akik házról-házra jártak, szavaltak, énekeltek, táncoltak. A pünkösdi királyválasztás a történetileg jól dokumentált szokások közé tartozik. Már a XVI. században pünkösdi királyságnak nevezték az értéktelen, múló hatalmat, s feltételezhető, hogy maga a szokás jóval régebben ismert volt hazánkban. A XVI–XIX. századi adatok legtöbbször a verseny keretében választott pünkösdi királyról szólnak. Székely gyerekek bothúzással, másutt lúdynak szakítással és más ügyességi versenyek keretében választottak maguk közül pünkösdi királyt. Századunkban a versennyel választott pünkösdi király eltűnt. A XVIII. század végétől ismert egy másik szokásforma is. A falu legényei és leányai közül kiválasztott pár (király és királyné) virágokkal feldíszítve járta körül a falut; másutt gyermekek közül választották a pünkösdi párt.

Napjainkban is élő szokás még a Dunántúlon a kislányok pünkösdi királynéjárása. A kis királynő feje fölé társnői selymekendőből vont „sátrat” tartanak. A lányok házról házra járnak köszönteni, közben rózsaszirmokat hintenek szét. A királynő néma szereplő, s nem szabad mosolyognia, ha a háziak nevetetik. A rítus mágikus célja a

kender növekedésének előmozdítása. A lányok magasra emelik a királynőt, s közben azt mondják: „Ekkora legyen a kender!”, s a köszöntésért ajándékot kapnak. Egyes vidékeken pünkösdkor került sor a májusfa állításra, míg máshol annak ledöntésére. Pünkösöd reggelén a gazdák fonott kaláccsal és itallal kínálták pásztoraikat. A házakra, kerítésekre, istállókra zöld ágat tűztek a gonosz szellemek távoltartása reményében. Úgy tartották, ha ilyenkor esik, jó termés várható.

A pünkösöd utáni vasárnap a Szentháromság ünnepe. Számos szobrot emeltek tiszteletére, és sok templom búcsúnapja is e nap. Úrnapja, az Oltárszentség ünnepe a pünkösöd utáni második hét csüörtökje. Az e napon tartott körmenetknél úgynevezett „úrnap sátrat” emeltek az oltárok fölé a falu különböző pontjain, s ezeket zöld gallyakkal, virágokkal díszítették.

KISMARTON II.

A TÖBBSZÖR ÁTÉPÍTETT KÁLVÁRIATEMPLOM

„...még a régi öregöktű’ hallottam...”